

Ks. JAN WALKUSZ (KUL)

DIECEZJA PELPLIŃSKA W KONTEKŚCIE REORGANIZACJI STRUKTUR KOŚCIOŁA W POLSCE 1992 ROKU

Dwudziestopięciolecie generalnej i jednej z największych reorganizacji struktur administracyjnych Kościoła katolickiego w Polsce oraz powołanie szeregu nowych diecezji, w tym także przemianowanie diecezji chełmińskiej na pelplińską, generuje konieczność retrospektywnych refleksji, by należycie odczytać sens i zamysł, jaki przyświecał Stolicy Apostolskiej przy podejmowaniu tej, w istocie przełomowej, decyzji. Jeśli zważyć, że dwie wcześniejsze dwudziestowieczne reorganizacje w naszym kraju, wymuszone zresztą uwarunkowaniami polityczno-społecznymi, nie były w stanie czynić zadość sprawnemu funkcjonowaniu Kościoła i należytej organizacji duszpasterstwa, to reforma owych struktur była koniecznością. Bulla bowiem *Vixdum Poloniae unitas* z 28 października 1925 roku¹, jako wynik porządku po pierwszej wojnie światowej i konkordatu z 10 lutego 1925 roku, regulowała cyrkumskrypcję kościelną w procesie jednoczenia kraju po uzyskanej co dopiero niepodległości, a konstytucja apostolska *Episcoporum Poloniae coetus* z 28 czerwca 1972 roku nie do końca rozwiązywała problemy administracji kościelnej, celowo utrudnianej rozlicznymi przedsięwzięciami nieprzychylniej polityki ówczesnych władz państwowych². Stąd też u schyłku PRL,

¹ AAS 17(1925), s. 273-287; *Konkordat Polski ze Stolicą Apostolską*, Towarzystwo „Biblioteka Religijna” im. Ks. Arcybiskupa Bilczewskiego, Lwów 1925, s. 10-13, 40-52; S. Łukomski, *Konkordat zawarty 10 lutego 1925 roku pomiędzy Stolicą Apostolską a Rzeczypospolitą Polską*, Księgarnia „Unitas” w Łomży, Łomża 1934 (passim); B. Kumor, *Projekty zmian w organizacji metropolitalnej i diecezjalnej w Polsce (1918-1928)*, w: *Kościół w II Rzeczypospolitej*, red. Z. Zieliński, S. Wilk, Wydawnictwo Towarzystwa Naukowego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 1980, s. 53-62; W. Jakubowski, M. Solarczyk, *Organizacja Kościoła rzymskokatolickiego na ziemiach polskich od X do XXI wieku*, Wyd. UW i Wyd. UM-W, Warszawa 2011, s. 28-31.

² AAS 66(1974), s. 657-659; A. Piekarski, *Wolność sumienia i wyznania w Polsce*, Polska Agencja Interpress, Warszawa 1979, s. 77-90; J. Żaryn, *Dzieje Kościoła katolickiego w Polsce (1944-1989)*, Wydawnictwo Neriton Instytut Historii PAN, Warszawa 2003, s. 302-306; R. Masalski, *Bulla*

po uchwaleniu przez sejm ustawy z dnia 17 maja 1989, znoszącej obowiązek uzyskania zgody czynników państwowych na tworzenie nowych struktur administracji kościelnej, a zwłaszcza po przemianach ustrojowych w naszym kraju, zrodziły się możliwości pełnej normalizacji podziału administracyjnego Kościoła w Polsce. Dodatkową zaś okolicznością sprzyjającą temu procesowi był pontyfikat Jana Pawła II, doskonale zorientowanego w cywilnej i kościelnej rzeczywistości polskiej, nawiązanie stosunków dyplomatycznych między Rzeczpospolitą Polską a Stolicą Apostolską i wznowienie nuncjatury apostolskiej w Warszawie, a także – co już po części zastosowano w odniesieniu do cyrkumskrypcji z 1972 roku – wskazania Drugiego Soboru Watykańskiego. W tym ostatnim przypadku, zwłaszcza dyrektywy dekretu o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele *Christus Dominus*, okazały się nad wyraz precyzyjne, albowiem podkreślają, że skuteczne wypełnienie obowiązków biskupich wymaga „odpowiedniego ustalenia granic diecezji”³. W innym zaś miejscu ten sam dokument stwierdza, że: „zasięg terytorialny diecezji oraz liczba jej mieszkańców winny być zasadniczo takie, aby z jednej strony biskup, choć wspomagany przez innych, mógł osobiście wypełniać obowiązki biskupie oraz systematycznie przeprowadzać wizytacje duszpasterskie, prawidłowo kierować wszystkimi dziełami apostolskimi w diecezji i je koordynować, a zwłaszcza poznać swoich kapłanów oraz zakonników i świeckich mających jakiś udział w przedsięwzięciach diecezjalnych, z drugiej zaś strony trzeba zapewnić wystarczającą i odpowiednią przestrzeń, w której czy biskup, czy duchowni mogliby z pożytkiem zaangażować wszystkie swoje siły w posługę, mając przed oczyma potrzeby całego Kościoła”⁴.

W takim więc kontekście już w 1990 roku rozpoczęto przygotowania do nowego rozgraniczenia Kościoła w Polsce. Z inicjatywy nuncjusza apostolskiego w Polsce abpa Józefa Kowalczyka powołano 10 października 1990 roku, podczas 243. zebrania plenarnego Konferencji Episkopatu Polski, specjalną komisję dotyczącą nowego podziału administracyjnego Kościoła w Polsce, której przewodniczył kardynał Franciszek Macharski. Zebrane przez komisję sugestie od poszczególnych biskupów diecezjalnych, stanowiące następnie materiał pogłębionych analiz, doprowadziły do skonstruowania projektu nowej cyrkumskrypcji, który został pod koniec 1991 roku przesłany Stolicy Apostolskiej⁵. Niemniej już w styczniu tegoż roku – jako preludeum nowej regulacji struktur Kościoła w Polsce – watykańska Kongregacja do spraw Biskupów wydała *Dekret przywracający Ordynariat Polowy*

„*Episcoporum Poloniae coetus*” – geneza i konsekwencje, „Kościół w Polsce. Dzieje i Kultura” 12(2013), s. 145-157.

³ DB 22.

⁴ Tamże, 23.

⁵ *Informacja biskupa polowego o istocie i strukturze Ordynariatu Polowego*, „Wiadomości Archidiecezji Gnieźnieńskiej” 48(1993) nr 5, s. 251-257; B. Kumor, *Historia Kościoła, cz. 8 – Czasy współczesne 1914-1992*, Redakcja Wydawnictw KUL, Lublin 2004, s. 535-537.

w Polsce, a podczas IV pielgrzymki apostolskiej do ojczyzny (czerwiec 1991 r.) Jan Paweł II podniósł do rangi diecezji dotychczasowe administratury apostolskie w Białymstoku i Drohiczynie⁶. Główny zaś architekt kompleksowych przeobrażeń organizacji Kościoła w Polsce, nuncjusz Józef Kowalczyk od samego początku – podnosząc konieczność takich przedsięwzięć – argumentował je z jednej strony przewagą biskupów pomocniczych w stosunku do diecezjalnych (stosunek 3:1), z drugiej natomiast przedstawiał podstawowe założenia owej reformy. Według nich w kraju winno być tyle diecezji, by średnia liczebność jednej wynosiła około 1 miliona wiernych, a powierzchnia od 5 do 10 tys. km kw. Stąd postulował przynajmniej 10 nowych diecezji, zgrupowanych co najmniej w 9 metropoliach, a także wskazywał na potrzebę rozwiązania unii personalnej Gniezna i Warszawy⁷. Jan Paweł II natomiast ową konieczność uzasadniał zachowaniem proporcji terytorialnej, pisząc w liście do kardynała Józefa Glempa z 4 października 1991 roku m.in.: „Po ostatnich decyzjach Stolicy Apostolskiej za naszą obecną granicą wschodnią staje się bardziej aktualna sprawa nowych rozgraniczeń diecezjalnych na terenie Rzeczypospolitej Polskiej. Ustanowienie stolic biskupich w Białymstoku i Drohiczynie jest krokiem doraźnym, który przynagła, aby myśleć o całości. Chodzi o to, ażeby struktura organizacyjna Kościoła w Polsce uzyskała stosowną proporcję między wschodem a zachodem nie tylko przez doraźne korekty, ale przez nowe rozplanowanie ośrodków diecezjalnych, wkomponowanych w kościelne prowincje (metropolie)”⁸.

Dość zatem w świetle powyższego skonstatować, iż w wyniku ponad półtorarocznej pracy odpowiedniej komisji przygotowawczej, zaangażowania nuncjusza apostolskiego w Polsce oraz osobistych sugestii Ojca Świętego, wyjątkowo przygotowanego do takich decyzji, sfinalizowano proces generalnej, zakreślonej na szeroką skalę reformy kościelnych struktur administracyjnych w kraju, co zostało usankcjonowane 25 marca 1992 r. bullą *Totus Tuus Poloniae populus* oraz odpowiednimi aktami wykonawczymi. Na mocy tych dokumentów rozwiązano unię *aeque principaliter* archidiecezji gnieźnieńskiej i archidiecezji poznańskiej oraz unię „ad personam” archidiecezji gnieźnieńskiej i archidiecezji warszawskiej,

⁶ W. Góralski, *Reorganizacja struktur administracyjnych Kościoła katolickiego w Polsce dokonana przez Jana Pawła II odpowiedzią na konieczność unormowania sytuacji powstałej po II wojnie światowej oraz na apel Soboru Watykańskiego II*, w: *Progrediamur oportet in spe. 20-lecie bulli Jana Pawła II „Totus Tuus Poloniae populus”*. Księga jubileuszowa dedykowana Jego Ekscelencji arcybiskupowi Józefowi Kowalczykowi metropolicie gnieźnieńskiemu Prymasowi Polski z okazji złotego Jubileuszu kapłaństwa, red. A. Mazurek, Oficyna Wydawniczo-Poligraficzna „Adam”, Warszawa 2012, s. 26; T. Moskal, *Bulla „Totus Tuus Poloniae populus” – geneza i konsekwencje*, „Kościoł w Polsce. Dzieje i Kultura” 12(2013), s. 160.

⁷ J. Kowalczyk, *Dojrzwianie czasu. Wybór dokumentów, przemówień i homilii 1989-1998*, Pallottinum, Poznań 1998, s. 131-136; por. ASu AAS 90(1998), s. 641-658.

⁸ Faksymile listu, zob. *Progrediamur oportet in spe*, dz. cyt., s. 56-57; por. J. Kowalczyk, *Dojrzwianie czasu*, dz. cyt., s. 131-132.

utworzono 13 nowych diecezji, dokonano zmian nazwy 3 diecezji, nadano nowe struktury pięciu już istniejącym prowincjom kościelnym oraz utworzono osiem nowych, powołano archidiecezję łódzką podporządkowaną bezpośrednio Stolicy Apostolskiej, określono granice terytorialne diecezji i jurysdykcję poszczególnych biskupów obrządku łacińskiego i biskupa obrządku bizantyjsko-ukraińskiego w aktualnych granicach Rzeczypospolitej Polskiej⁹. Dalsze uzupełnienia reform administracyjnych z lat 1996, 2004 i 2009 wykreowały aktualny stan organizacyjny Kościoła katolickiego (obu obrządków) w Polsce, który tworzą: 13 prowincje kościelne obrządku rzymskokatolickiego z 41 (archi)diecezjami, 1 prowincja obrządku bizantyjsko-ukraińskiego z 2 (archi)diecezjami oraz dwa ordynariaty: Wojska Polskiego (bp Józef Guzdek) i wiernych obrządków wschodnich (kard. Kazimierz Nycz)¹⁰.

Nie bez znaczenia w przybliżonych tu projektach był także postulat, formułowany bardziej w formie obiegowego hasła, aniżeli konkretnej sugestii: „Biskup bliżej diecezjan, swoich wiernych”. Co innego wszak, że w wielu przypadkach nie przystawał on do rzeczywistości, czego doskonałym przykładem – tylko tytułem zobrazowania, niemal w funkcji *pars pro toto* – może być diecezja pelplińska czy toruńska. „Z Pelplina – jak pisał biskup Jan Bernard Szlaga – do odległych parafii na północy czy południu diecezji trzeba pokonać drogę nawet ponad dwóch godzin”¹¹. Nie inaczej ma się problem w odniesieniu do Torunia, z którego np. do Białut w dekanacie działdowskim jest dużo ponad 150 km, i to przy nie najlepszych warunkach komunikacyjnych. Niemniej, zredukowana liczba parafii wskutek podjętej reformy sprawia, że biskup może być częściej pośród wiernych, i w tym sensie ów postulat znajduje potwierdzenie.

W takim więc kontekście eklezjalno-ustrojowo-organizacyjnym zmieniła się też struktura dotychczasowej diecezji chełmińskiej. Bulla cyrkumskrypcyjna nie tworzyła bowiem – jak chcą niektórzy, uzewnętrzniając to także w publikacjach – na tym terenie nowej diecezji, lecz zmieniła jej nazwę, zgodnie zresztą ze słowami dokumentu: *Dioecesis Pelplinensis – vetere nomine Culmensis appellata* (diecezja pelplińska – dawniej [dotychczas] zwana chełmińską), przyłączając do niej wydzielone terytorium archidiecezji gnieźnieńskiej (dwa dekanaty) i diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej (6 dekanatów) z jednoczesną utratą 16 dekanatów na rzecz nowo powstałej diecezji toruńskiej oraz 7 na rzecz archidiecezji gdańskiej¹². Wprawdzie zmianie uległa nazwa, określone zostały nowe granice, ale spadkobierczynią i kontynuatorką wypracowanej przez lata tradycji diecezji chełmińskiej, pozostała w dalszym ciągu diecezja pelplińska z jej stolicą w mieście nad Wierzycą.

⁹ Zob. „Miesięcznik Pastorski Płocki” 77(1992) nr 6, s. 336-356; T. Moskal, dz. cyt., s. 162-163.

¹⁰ *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, Biuro Prasowe Konferencji Episkopatu Polski, Warszawa 2007, t. 13, s. 21; 2009, t. 15, s. 14-16.

¹¹ J. B. Szlaga, *Diecezja pelplińska*, w: *Progrediamur oportet in spe*, dz. cyt., s. 178.

¹² TTPP AAS 84(1992), pkt. VIII, s. 1106; por. T. Moskal, dz. cyt., s. 159-164.

Owe bogate dziedzictwo ma przecież swoje umocowanie w przeszłości, albowiem aktualna nasza diecezja bazuje nie tylko na tradycji chełmińskiej, ale nadto wrocławskiej (dawny archidiakonat pomorski i część kujawskiego) oraz gnieźnieńskiej (tzw. archidiakonat kamiński), a więc tych połaciach, które w 1992 roku po większej części weszły w skład diecezji pelplińskiej¹³. Można zatem skonstatować, że powróciły do niej tereny ściśle związane z diecezją od chwili, gdy jej stolicą – na mocy bulli *De salute animarum* z 1821 roku – stał się Pelplin¹⁴. A ten zaś bardzo rychło stał się silnym ośrodkiem życia kościelnego oraz kulturalno-narodowego na Pomorzu, czego nie można powiedzieć ani o Toruniu, ani o Chełmży, czyli dotychczasowej stolicy diecezji chełmińskiej¹⁵.

Ewidentne dziedzictwo, szczególnego rodzaju sukcesja kościelno-kulturowa między diecezją chełmińską a jej dziejową kontynuatką w postaci diecezji pelplińskiej, przejawiało się także w tym, że jej ordynariuszem został dotychczasowy biskup pomocniczy tej pierwszej, prof. dr hab. Jan Szlaga, dobrze zorientowany w historii i terażniejszości biskupstwa istniejącego od 1243 roku, czyli prawie 750 lat. Stąd też niemal od pierwszych dni urzędowania przystąpił do realizacji powierzonej mu przez Stolicę Apostolską misji. Zgodnie z kanonem 382 §3 *Kodeksu Prawa Kanonicznego*, w obecności pięciu konsultorów oraz kanclerza Kurii Diecezjalnej, objął 29 marca 1992 roku rządu w diecezji¹⁶, a już 4 kwietnia powołał Radę do Spraw Ekonomicznych Diecezji Pelplińskiej oraz Zespół Doradców Wydziału Ekonomicznego Kurii Diecezjalnej Pelplińskiej¹⁷. Szybko też zajął się uporządkowaniem organizacji terytorialnej, albowiem do 27 dekanatów tworzących diecezję pelplińską (Brusy, Chojnice, Czersk, Gniew, Kamień Krajeński, Kartuzy, Koronowo, Kościerzyna, Nowe, Osiek, Sierakowice, Skarszewy, Staro-

¹³ Zob. *Schematismus des Bistums Culm mit dem Bischofssitze in Pelplin*, General-Vicariat-Amtes von Culm, Pelplin 1904, s. XI-XXIV; *Diecezja chełmińska. Zarys historyczno-statystyczny*, Drukarnia i Księgarnia „Pielgrzyma” T.Z.O. odpow., Pelplin 1928, s. 19-22; A. Nadolny, *Granice diecezji chełmińskiej*, „Studia Pelplińskie” 16(1985), s. 15-15; tenże, *Struktury diecezjalne*, w: *Kościół Pelpliński na swoje XV-lecie 1992-2007*, red. W. Klawikowski, Bernardinum, Pelplin 2008, s. 27-38.

¹⁴ *Bulla cyrkumskrypcyjna „De salute animarum” papieża Piusa VII z dnia 16 lipca 1821 roku*, w: *Papiestwo wobec sprawy polskiej w latach 1772-1864. Wybór źródeł*, oprac. O. Beiersdorf, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1960, s. 292, nr 31; A. Kopiczko, *Reorganizacja Kościoła katolickiego w Prusach na podstawie bulli „De salute animarum”*, „Kościół w Polsce. Dzieje i Kultura” 12(2013), s. 76.

¹⁵ J. Ciemnołowski, J.S. Pasierb, *Pelplin*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1978; J. Borzyszkowski, *Pelplin jako ośrodek życia kulturalnego na Pomorzu w XIX i XX wieku*, w: *Kociewie II [seria „Pomorze Gdańskie” nr 17]*, red. J. Borzyszkowski, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk – Łódź 1987, s. 97-141; A. Stanuch, *Pelplin dzisiaj – szanse jego rozwoju*, „Studia Pelplińskie” 26(1997), s. 111-122.

¹⁶ *Protokół z przejęcia rządów diecezją pelplińską przez biskupa diecezjalnego*, MDP 1(1992) z. 1, s. 8-9.

¹⁷ Tamże, s. 32-33.

gard Gdański, Świecie I, Świecie II, Tczew, Tuchola, Zabory, Zblewo, Bytów, Człuchów, Główny, Lębork, Łeba, Łupawa, Wierzchucin Królewski i Fordon) dodał 1 maja 1992 roku dwa nowe (Gruczno i Sępólno), zreorganizował dekanaty świeckie, a zaborski przemianował na borzyszkowski. W 1993 roku utworzył dekanat pelpliński, a po erygowaniu bullą *Dilectorum Polonorum* z 2004 roku diecezji bydgoskiej, powstały trzy nowe dekanaty (Gniewino, Lubiewo i Rytel), dwa przeszły do diecezji bydgoskiej (Sępólno i Wierzchucin), przestał istnieć dekanat Gruczno, a osiecki przemianowano na skórzecki¹⁸. Tak zatem, po wszystkich korektach, diecezja pelplińska liczy 30 dekanatów, 290 parafii (277 prowadzonych przez księży diecezjalnych i 13 przez księży zakonnych) oraz 2 parafie wojskowe¹⁹.

Egzemplifikacją dziedzictwa diecezji chełmińskiej jest także – a to na dobrą sprawę XIX-wieczna tradycja pruska – przejście w diecezji pelplińskiej podziału ponaddekanalnego, zwanego komisariatami bądź delegaturami. Istniejące tutaj tego typu jednostki od 1825 roku²⁰, potwierdzone synodami diecezji chełmińskiej z 1928 i 1959 roku²¹, zostały – z inicjatywy biskupa J. B. Szłagi – przemianowane na rejonu duszpasterskie i odpowiednio skodyfikowane uchwałami I Synodu Diecezji Pelplińskiej z 2000 roku²². Także ich liczba, czyli pięć – Chojnice, Kamień Krajeński, Kościerzyna, Lębork i Pelplin – jest kopią praktyki chełmińskiej. Zarówno w jednym jak i w drugim przypadku każda taka jednostka obejmowała 5 – 6 dekanatów, z mianowanym przez ordynariusza delegatem, a wszystko to w celu – jak definiują stosowne dokumenty – odpowiedniego koordynowania działań duszpasterskich i podejmowania zadań powierzonych przez rządzącego diecezją²³.

Mówiąc o świadomie i formalnie-ustrojowym kontynuowaniu dziedzictwa chełmińskiego w przypadku funkcjonowania diecezji pelplińskiej nie można też nie wspomnieć o jakże wymownej w tej sytuacji sukcesji biskupiej, potwierdza-

¹⁸ DP s. 7-11; J. Kowalczyk, *Komunikat Nuncjatury Apostolskiej w Polsce z dnia 24 lutego 2004 r.*, w: *Progrediamur oportet in spe*, dz. cyt., s. 122-123; MDP 1(1992) z. 1, s. 35-38; MDP 2(1993) z. 5, s. 45-46; MDP 13(2004) z. 3, s. 124-127.

¹⁹ *Rocznik diecezji pelplińskiej 2012*, Bernardinum, Pelplin 2012, s. 97; por. *Rocznik diecezji pelplińskiej 2016*, Bernardinum, Pelplin 2016, s. 91.

²⁰ S. Librowski, *Podział obecnej diecezji chełmińskiej na komisariaty czyli delegatury biskupie*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 29(1974), s. 281-299; J. Walkusz, *Duchowieństwo katolickie diecezji chełmińskiej 1918-1939*, Wydawnictwo Diecezjalne, Pelplin 1992, s. 205-207.

²¹ *Statuta Synodi Dioeceseanae Culmensis 1928*, Drukarnia i Księgarnia Sp. z o.p., Pelplin 1929, stat. 40-41, s. 36-37; *Statuty Synodu Diecezjalnego Chełmińskiego odbytego w dniach 7-9 lipca 1959 r.*, ODCh 10(1959) nr 9-10, stat. 40-41, s. 36.

²² *Statuty I Synodu Diecezji Pelplińskiej*, Bernardinum, Pelplin 2001, nr 22-28, s. 18-19.

²³ Zob. *Elenchus omnium ecclesiarum necnon universi cleri Dioecesis Culmensis pro A. D. 1935*, Drukarnia i Księgarnia Sp. z o. odp., Pelplin 1934, s. 20-21; *Rocznik diecezji pelplińskiej 2016*, dz. cyt., s. 87; *Statuta synodi*, dz. cyt., stat. 40-41, s. 36-37; *Statuty I Synodu*, dz. cyt., stat. 26, s. 18-19.

jącej owe zależności. Przecież jednym z konsekраторów biskupa Jana Bernarda Szłagi był biskup chełmiński Marian Przykucki²⁴, który poprzez sakralny gest obrzędu święceń biskupich zegzemplifikował całe to bogactwo Kościoła na Pomorzu, począwszy od biskupa Heidenrika, aż po Mariana Przykuckiego. Zresztą taka świadomość – a to wydaje się być bardzo istotne – nieobca też była biskupowi Szladze, który – mimo iż z lubością określał siebie „pierwszym biskupem pelplińskim” – mówił też w dniu swego ingresu do katedry: „Jestem następcą na tej katedrze, choć w innym układzie granic diecezji, ale dziedzictwo jakie przekazuje Ksiądz Arcybiskup [Marian Przykucki – przyp. J. W.] swojemu następcy jest w dużej mierze dziedzictwem tamtej części historii”²⁵. A kreatywnym spadkobiercą tego dziedzictwa jest biskup Ryszard Kasyna, który przy efektywnym wsparciu biskupów pomocniczych oraz pracowitych i ideowych zastępów duchowieństwa całej diecezji pelplińskiej, tworzy historię Kościoła pomorskiego, która zaczęła się od św. Wojciecha, a na sposób instytucjonalny w 1243 roku.

Bibliografia

- „Acta Apostolicae Sedis” 17(1925); 84(1974); 102(1992).
 „Miesięcznik Diecezji Pelplińskiej” 1(2992) – 13(2004).
 „Miesięcznik Pasterski Płocki” 77(1992) nr 6.
 „Wiadomości Diecezji Bydgoskiej” 1(2004) nr 1-4.
Akta Konferencji Episkopatu Polski, Biuro Prasowe Konferencji Episkopatu Polski, Warszawa 2007, t. 13.
Akta Konferencji Episkopatu Polski, Biuro Prasowe Konferencji Episkopatu Polski, Warszawa 2009, t. 15.
 Borzyszkowski J., *Pelplin jako ośrodek życia kulturalnego na Pomorzu w XIX i XX wieku*, w: *Kociewie II*, red. J. Borzyszkowski, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1987, s. 97-141.
 Ciemnołoński J., Pasierb J. S., *Pelplin*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1978.
Diecezja chełmińska. Zarys historyczno-statystyczny, Drukarnia i Księgarnia „Pielgrzyma” T.Z.O. odpow., Pelplin 1928.

²⁴ K.R. Prokop, *Sakry i sukcesja święceń biskupich episkopatu Kościoła katolickiego w Polsce w XIX i XX wieku (na tle wcześniejszych okresów dziejowych)*, Wydawnictwo Towarzystwa Naukowego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 2012, s. 448.

²⁵ *Podziękowanie ks. biskupa Jana Szłagi w katedrze*, MDP 1(1992) z. 2, s. 54. O ile od roku 1992 w kolejnych „Rocznikach diecezji pelplińskiej” wyraźnie rozgraniczono w wykazie poczet biskupów chełmińskich i poczet biskupów pelplińskich, o tyle od 2014 r. wprowadzono nie tak wyrazistą kategoryzację, podając: „Poczet biskupów diecezjalnych” z podziałem na: „od 1243 chełmińskich”, „od 1824 rezydujących w Pelplinie”, „od zmiany nazwy diecezji w 1992 pelplińskich”. Zob. kolejne „Roczniki”.

Elenchus omnium eccelsiarum necnon universi cleri Dioecesis Culmensis pro A.D. 1935, Drukarnia i Księgarnia Sp. Z. o. odp., Pelplin 1934.

Jakubowski W., Solarczyk M., *Organizacja Kościoła rzymskokatolickiego na ziemiach polskich od X do XXI wieku*, Wyd. UW i Wyd. UM-W, Warszawa 2011.

Konkordat Polski ze Stolicą Apostolską, Tow. Biblioteka Religijna im. Ks. Arcybiskupa Bilczewskiego, Lwów 1925.

Kopiczko A., *Reorganizacja Kościoła katolickiego w Prusach na podstawie bulli „De salute animarum”*, „Kościół w Polsce. Dzieje i Kultura” 12(2013), s. 65-85.

Kościół Pelpliński na swoje XV-lecie 1992-2007, red. W. Klawikowski, Bernardinum, Pelplin 2008.

Kowalczyk J., *Dojrzewanie czasu. Wybór dokumentów, przemówień i homilii 1989-1998*, Pallottinum, Poznań 1998.

Kumor B., *Historia Kościoła, cz. 8 – Czasy współczesne 1914-1992*, Redakcja Wydawnictw KUL, Lublin 2004.

Kumor B., *Projekty zmian w organizacji metropolitalnej i diecezjalnej w Polsce (1918-1928)*, w: *Kościół w II Rzeczypospolitej*, red. Z. Zieliński, S. Wilk, Wydawnictwo Towarzystwa Naukowego, Lublin 1980, s. 53-62.

Librowski S., *Podział obecnej diecezji chełmińskiej na komisariaty czyli delegatury biskupie*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 29(1974), s. 281-299.

Łukomski S., *Konkordat zawarty 10 lutego 1925 roku pomiędzy Stolicą Apostolską a Rzeczypospolitą Polską*, Księgarnia Unitas w Łomży, Łomża 1934.

Masalski R., *Bulla „Episcoporum Poloniae coetus” – geneza i konsekwencje*, „Kościół w Polsce. Dzieje i Kultura” 12(2013), 145-157.

Moskal T., *Bulla „Totus tuus Poloniae populus” – geneza i konsekwencje*, „Kościół w Polsce. Dzieje i Kultura” 12(2013), s. 159-165.

Nadolny A., *Granice diecezji chełmińskiej*, „Studia Pelplińskie” 16(1985), s. 15-25.

Papięstwo wobec sprawy polskiej w latach 1772-1864. Wybór źródeł, oprac. O. Beiersdorf, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1960.

Piekarski A., *Wolność sumienia i wyznania w Polsce*, Polska Agencja Interpress, Warszawa 1979.

Progrediamur oportet in spe. 20-lecie bulli Jana Pawła II Totus tuus Poloniae populus. Księga jubileuszowa dedykowana Jego Ekscelencji arcybiskupowi Józefowi Kowalczykowi metropolicie gnieźnieńskiemu Prymasowi Polski z okazji złotego Jubileuszu kapłaństwa, red. A. Mazurek, Oficyna Wydawniczo-Poligraficzna „Adam”, Warszawa 2012.

Prokop K.R., *Sakry i sukcesja święceń biskupich episkopatu Kościoła katolickiego w Polsce w XIX i XX wieku (na tle wcześniejszych okresów dziejowych)*, Wydawnictwo Towarzystwa Naukowego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 2012.

Rocznik diecezji pelplińskiej 2012, Bernardinum, Pelplin 2012.

Rocznik diecezji pelplińskiej 2016, Bernardinum, Pelplin 2016.

Schematismus des Bistums Culm mit dem Bischofssitze in Pelplin, General-Vicariat-Amtes von Culm, Pelplin 1904.

Sobór Watykański II. Konstytucje-Dekrety-Deklaracje, Pallottinum, Poznań 2001.

Stanuch A., *Pelplin dzisiaj – szanse jego rozwoju*, „Studia Pelplińskie” 26(1997), s. 111-122.

Statuta Synodi Dioeceseanae Culmensis 1928, Drukarnia i Księgarnia Sp. z o.p., Pelplin 1929.

Statuty I Synodu Diecezji Pelplińskiej, Bernardinum, Pelplin 2001.

Statuty Synodu Diecezjalnego Chełmińskiego odbytego w dniach 7-9 lipca 1959 r., „Orędownik Diecezji Chełmińskiej” 10(1959) nr 9-10, s. 19-41.

Walkusz J., *Duchowieństwo katolickie diecezji chełmińskiej 1918-1939*, Wydawnictwo Diecezjalne, Pelplin 1992.

Żaryn J., *Dzieje Kościoła katolickiego w Polsce (1944-1989)*, Wydawnictwo Neriton Instytut Historii PAN, Warszawa 2003.

Streszczenie

W wyniku półtorarocznej pracy odpowiedniej komisji przygotowawczej, zaangażowania nuncjusza apostolskiego w Polsce oraz osobistych sugestii Ojca Świętego, sfinalizowano proces generalnej, zakreślonej na szeroką skalę reformy kościelnych struktur administracyjnych w kraju, co zostało usankcjonowane 25 marca 1992 roku bullą *Totus tuus Poloniae populus* oraz odpowiednimi aktami wykonawczymi. Na mocy tych dokumentów zmieniła się struktura dotychczasowej diecezji chełmińskiej. Bulla zmieniła jej nazwę, zgodnie zresztą ze słowami dokumentu: *Dioecesis Pelplinensis – vetre nomina Cullmensis appellata* (diecezja pelplińska – dawniej/dotychczas zwana chełmińska), przyłączając do niej wydzielone terytorium archidiecezji gnieźnieńskiej i diecezji koszalińsko-kołobrzesckiej, z jednoczesną utratą niektórych terenów na rzecz nowo powstałej diecezji toruńskiej oraz na rzecz diecezji gdańskiej.

Słowa kluczowe: *organizacja kościelna, diecezja chełmińska/pelplińska, historia Kościoła*

Diocese of Pelplin in the Context of the Reorganization
of the Church Structures in Poland in 1992

Summary

As a result of one and a half years of work of the competent preparatory commission, the involvement of the Apostolic Nuncio in Poland and the personal suggestions of the Holy Father, the process of the profound, large-scale reform of the Church administrative structures in this country was brought to the end. It was sanctioned on 25 March 1992 by the bull *Totus tuus Poloniae populus* and the appropriate administrative acts. On the basis of these documents the structure of the former Chelmno Diocese was modified. In accordance with the bull its name changed: *Dioecesis Pelplinensis – vetere nomine Culmensis appellata* (Diocese of Pelplin – formerly known as Diocese of Chelmno). The document added to it some territory taken from Archdiocese of Gniezno and Diocese of Koszalin-Kolobrzeg. Simultaneously, the See of Pelplin ceded certain areas in favour of the newly founded Torun Diocese and Diocese of Gdansk.

Keywords: *Church organization, Chelmno/ Pelplin Diocese, Church history*